

Ötvözetek leromlási folyamatai 1.

Törés

Fáradás

Anyagszerkezetten és anyagvizsgálat
BMEGEMTBGA1

Ötvözetekben bekövetkező törési jelenség

- az állapottényezők hatását;
- a törések alapvető fajtáit, mechanikai és fraktográfiai jellemzőit;
- a lineárisan rugalmas, illetve a képlékeny törésmechanika elméletét;
- a törésmechanikai tervezés koncepcióját.

Törés: az anyagban folytonossági hiány jön létre, amitől az darabokra eshet szét.

Törés folyamata:

- Repedés keletkezése;
- Repedés terjedése és a törés létrejötte.

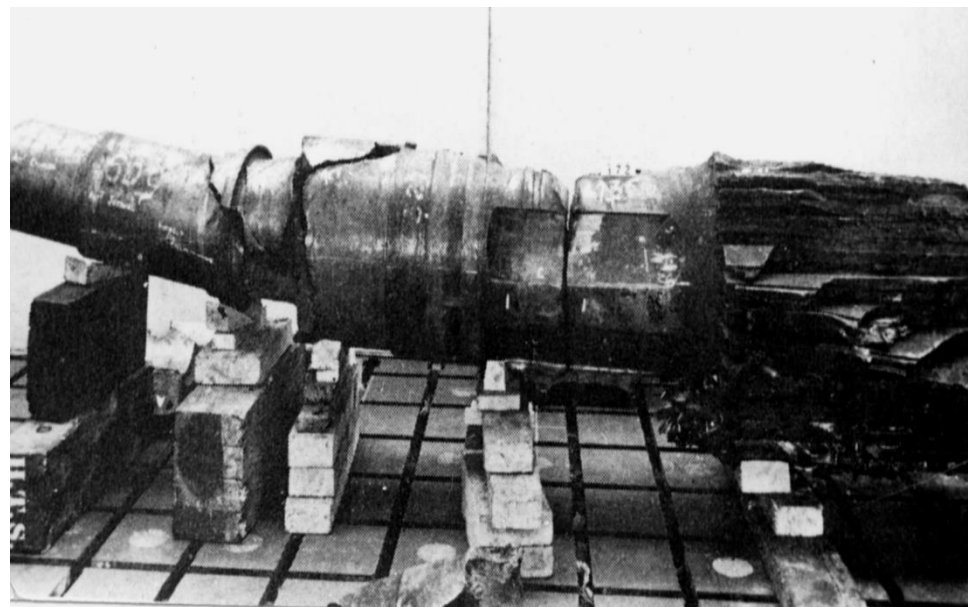
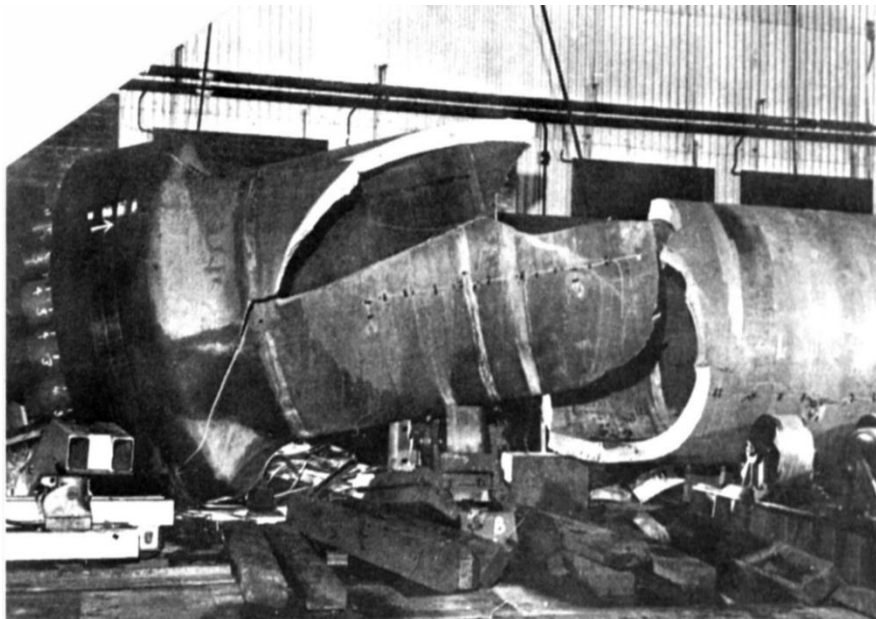

Képlékeny (szívós) törés: a törést megelőzően jelentős mértékű képlékeny alakváltozás lép fel.

Ridegtörés: hirtelen bekövetkező jelenség, minimális képlékeny alakváltozás előzi meg. A kis hőmérséklet, bonyolult, húzó feszültségi állapot és a nagy terhelési sebesség elősegíti a ridegtörés fellépését.

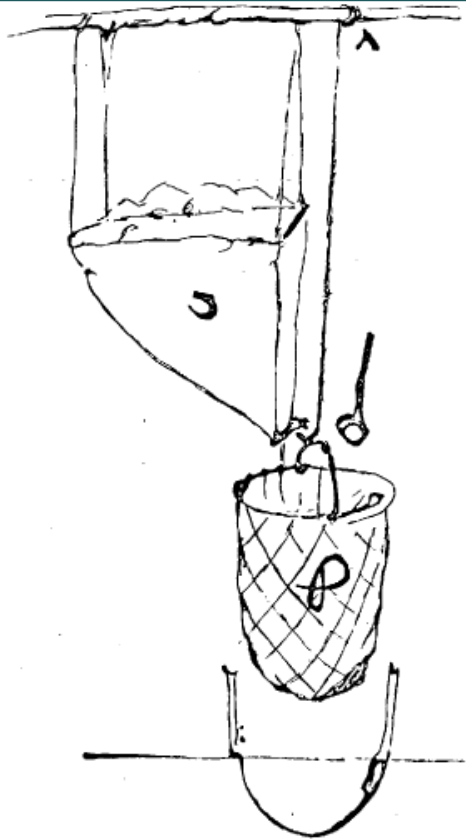
Repedés mindig van az anyagban, legfeljebb nem tudjuk kimutatni.

- 2700 db Liberty típusú hegesztett hajó gyártása a második világháború során. 400 db-on törés jelentkezett, amelyből 90 komolynak számított. 10 hajó kettétörött.
- A hegesztett kötések rosszminőségű (félig csillapított) acélból készültek, repedésszerű hibákat tartalmaztak (anyaghiba).
- A törések feszültséggyűjtő helyekből indultak ki (konstrukciós hiba).
- Az acélok szívóssága kicsi volt, az utólagos Charpy-vizsgálat ezt mutatta.

Az előző ábrán látható tartály egy 2 tonna tömegű, 46 m-re repült darabja

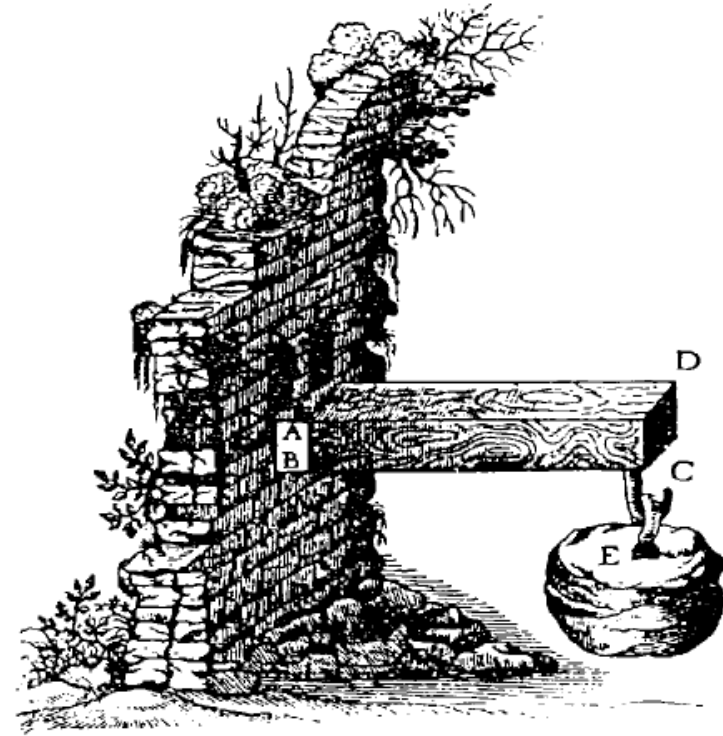
2. ábra

LEONARDO DA VINCI szakítókísérlete

1 - vizsgált huzal

2 - kosár, amelybe a homokot engedik

3 - a homokot tartalmazó tartály

3. ábra

GALILEO GALILEI vizsgálata a befogott tartók szilárdságának meghatározására

- Időleges túlterhelés, illetve környezeti tényezők hatása
- Korróziós fáradás
- Feszültségkorrózió
- Hidrogén okozta elridegedés
- Hőmérséklet és mechanikai terhelés együttes hatása, kúszási repedés
- Hőszokk okozta repedés.

**Repedések kimutatása:
roncsolásmentes anyagvizsgálati módszerekkel.**

Öntészet: pórusok, lunkerek, zárványok, melegrepedések keletkezhetnek a technológiai paramétereiktől függően.

Melegalakítás: az alakváltozási képesség csökken, pl. szemcsehatármenti kiválásoknál.

Auszenit szemcsehatár károsodása anizotróp szerkezet következtében.

Hidegalakítás: az alakváltozó képesség kimerülése miatt.

Hidrogén hatására bekövetkező repedés, pelyhesedés.

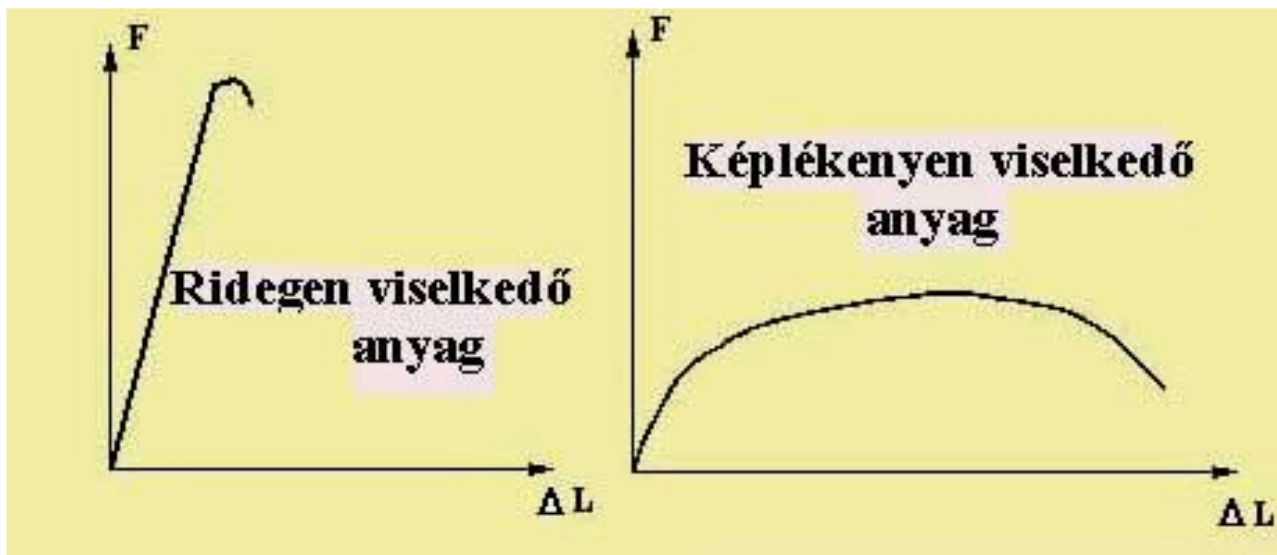
Hőkezelés: edzési repedés.

Hegesztés: meleg- és hidegrepedés, relaxációs repedés.

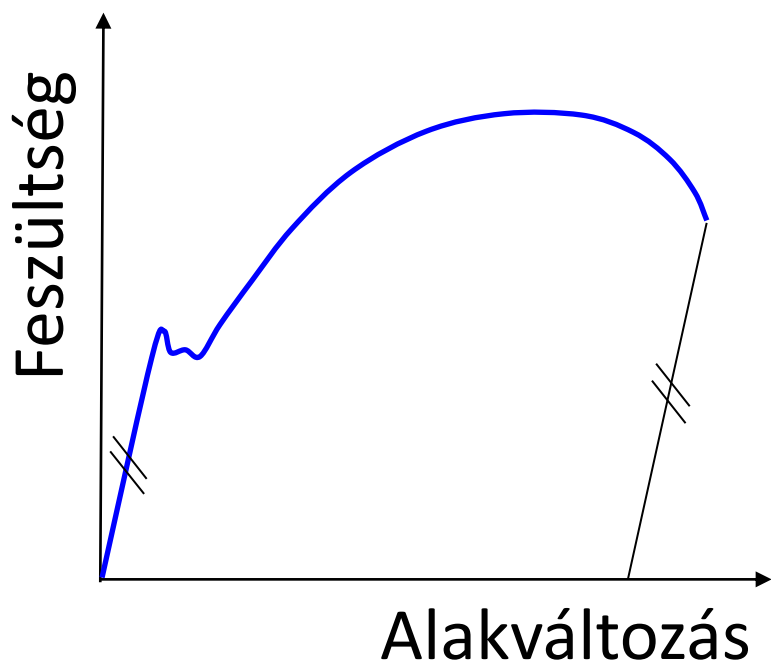
Forgácsolás: életlen szerszám vagy túl nagy terhelés esetén.

A szerkezeti anyagaink tönkremenetelének két szélsőséges típusa a ridegtörés illetve a szívós (képlékeny) törés. A rideg illetve képlékeny viselkedést az adott anyagon végzett szakítóvizsgálat is jól szemlélteti.

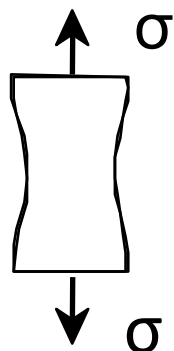

Jelentős mértékű képlékeny alakváltozás a törés előtt.

Károsodás:

kontrakció

üreg
keletkezés

üreg növekedés
és összenövés

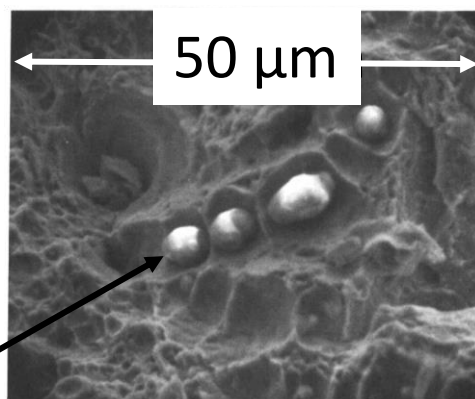
felület
elnyírása

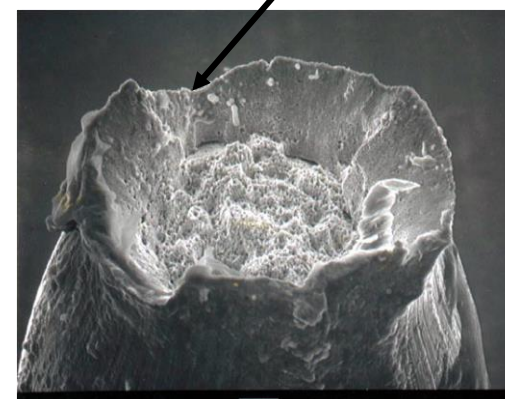
törés

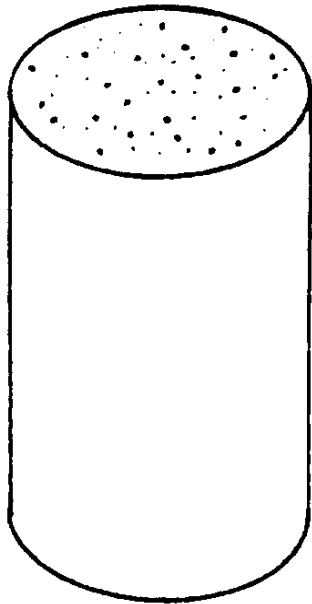
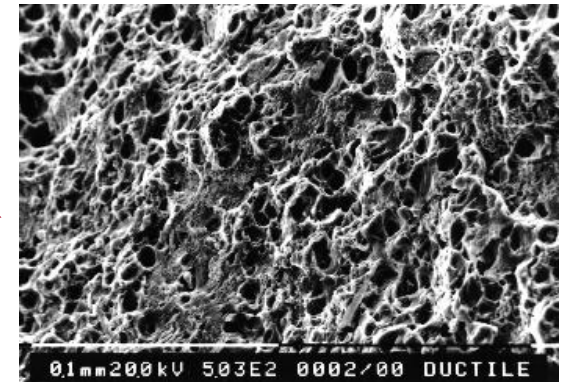
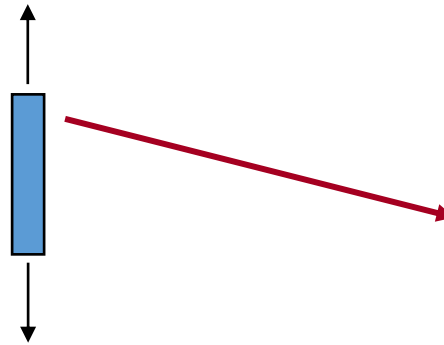

Acél töret-
felülete

Második fázisú részecskék,
elősegítik üregek keletkezését.

- A töretfelület merőleges a húzás tengelyére.
- Kontrakció nem lép fel az alakítás során .
- Nincs makroszkopikus képlékeny alakváltozás.
- A töretfelület átmetszi a szemcséket.

Az anyag szívós (képlékeny) vagy rideg viselkedése az anyagnak nem tulajdonsága, hanem állapota, és annak szerkezetén kívül az állapottényezők befolyásolják.

Feszültségi állapot

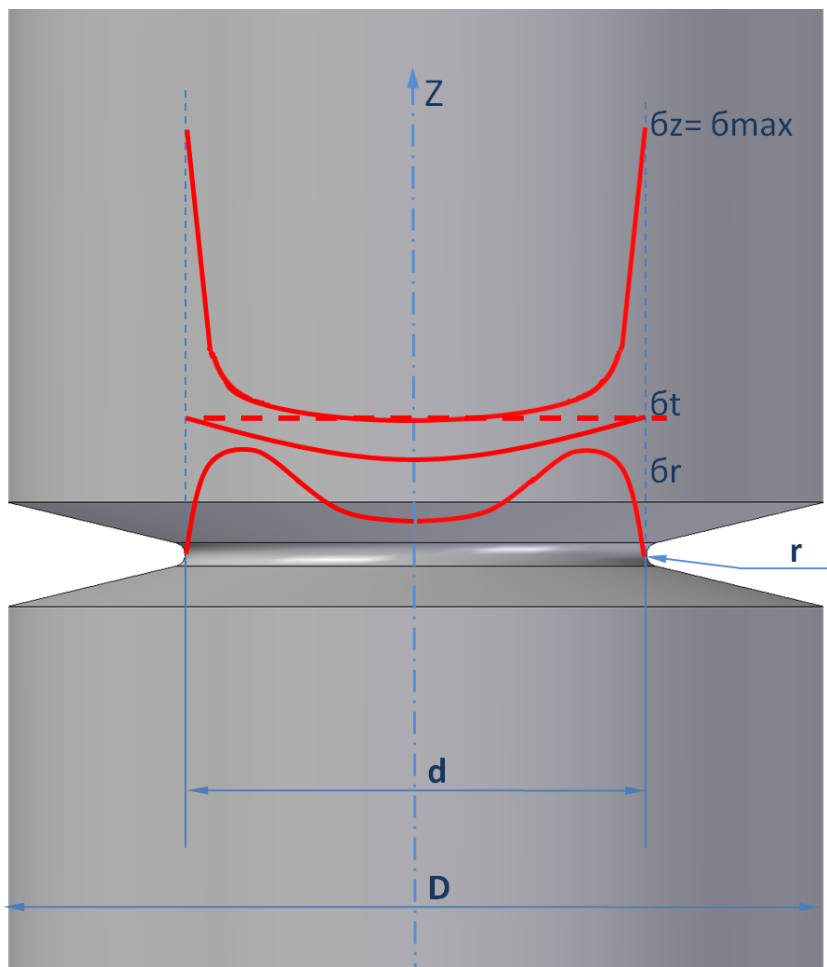
A többtengelyű húzófeszültségek a rideg állapot felé, a többtengelyű nyomófeszültségek a képlékeny állapot felé viszik el az anyag viselkedését.

Hőmérséklet

Növekvő hőmérséklet hatására az anyag képlékenyebben, csökkenő hőmérséklet esetén ridegebben viselkedik.

Igénybevétel sebessége

Növekvő sebesség hatására az anyag ridegebben, csökkenő sebesség esetén képlékenyebben viselkedik.

Rugalmas megoldás

Névleges feszültség

$$\sigma_n = \frac{F}{A}$$

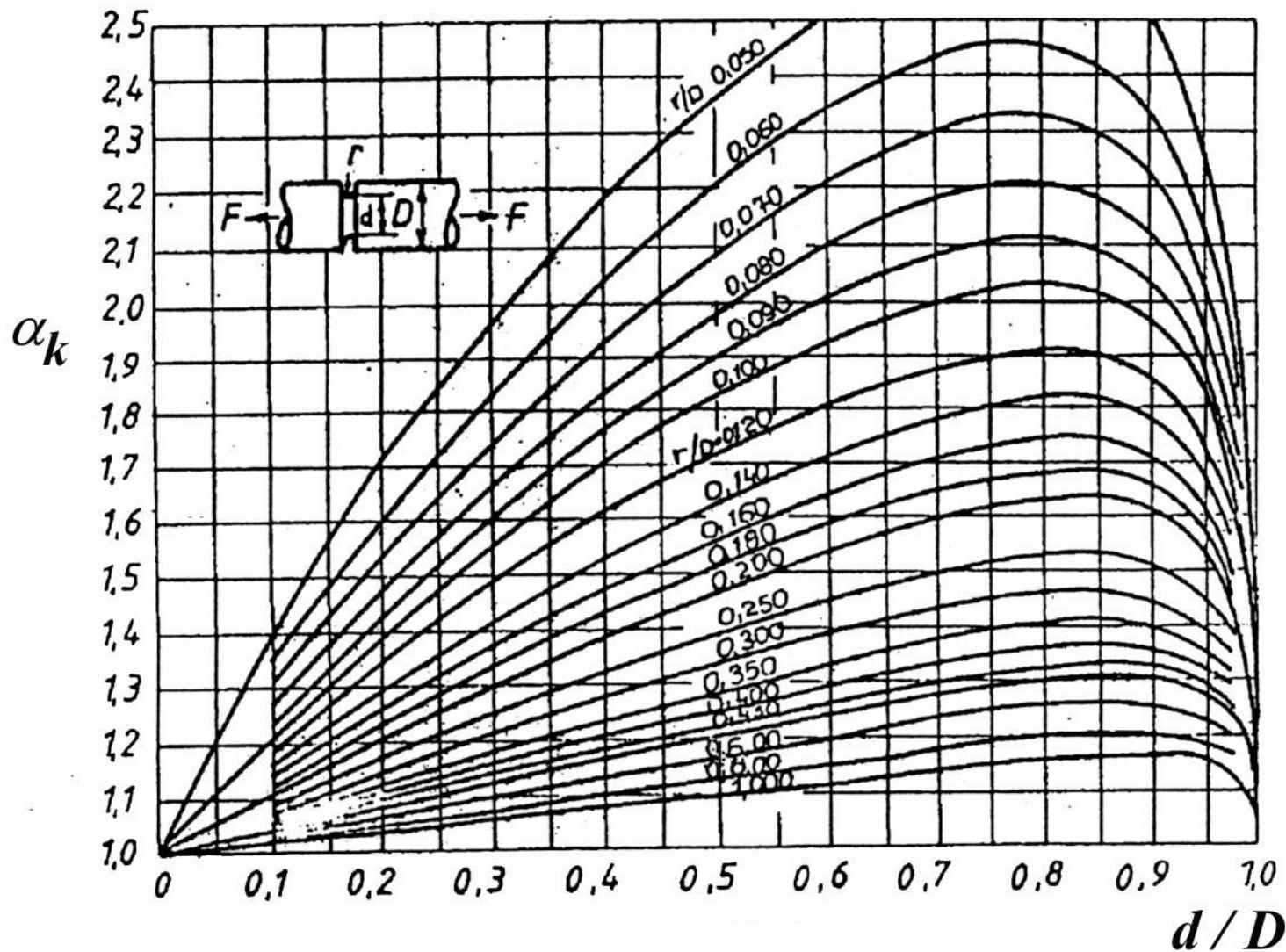
Maximális feszültség

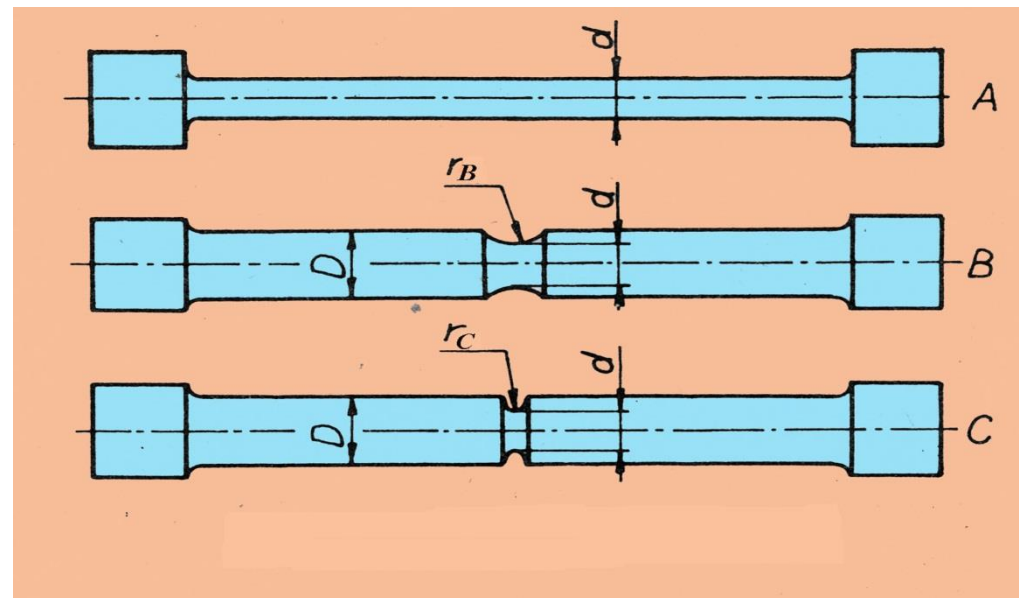
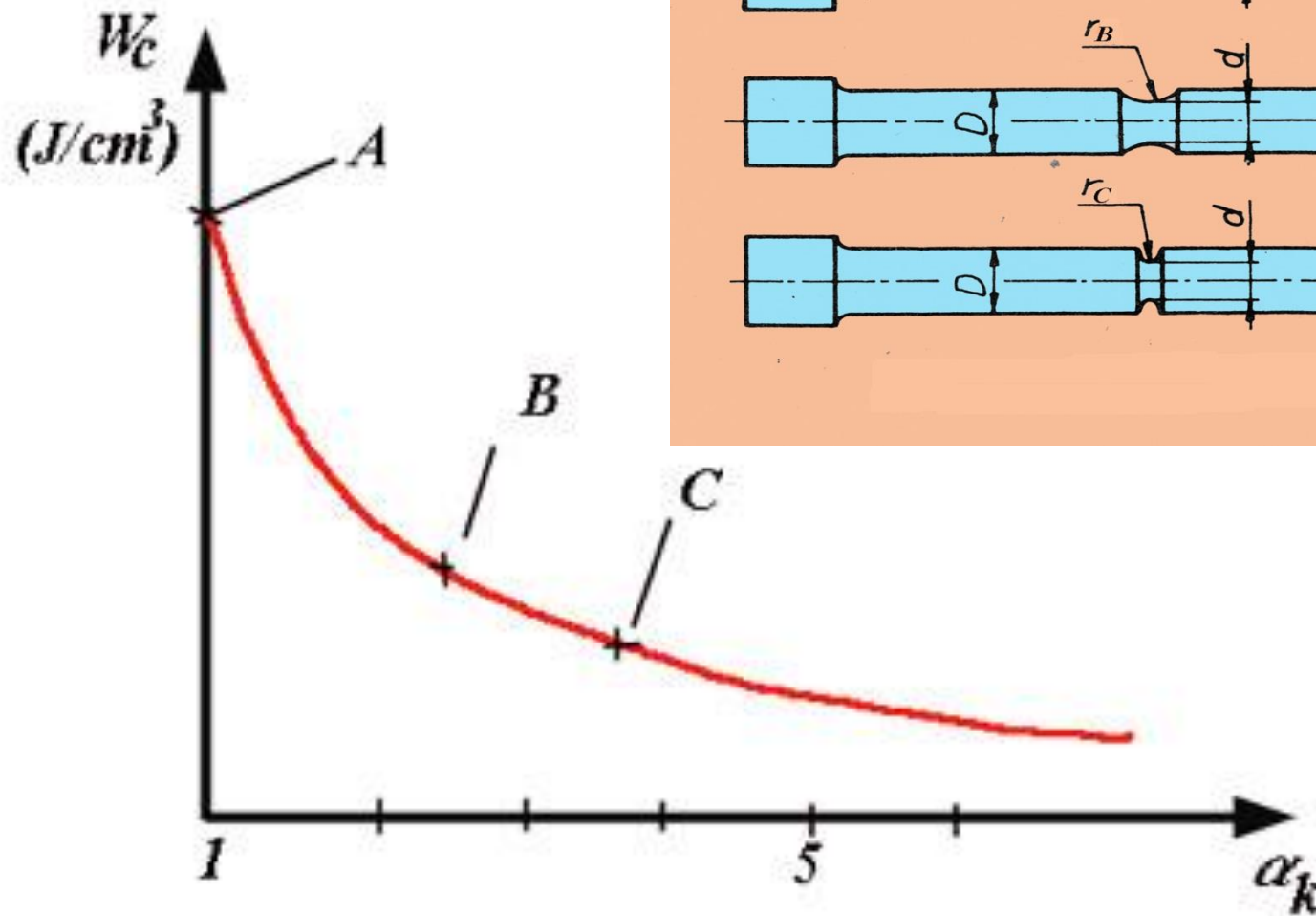
$$\sigma_{max} = \sigma_n \cdot \alpha_k$$

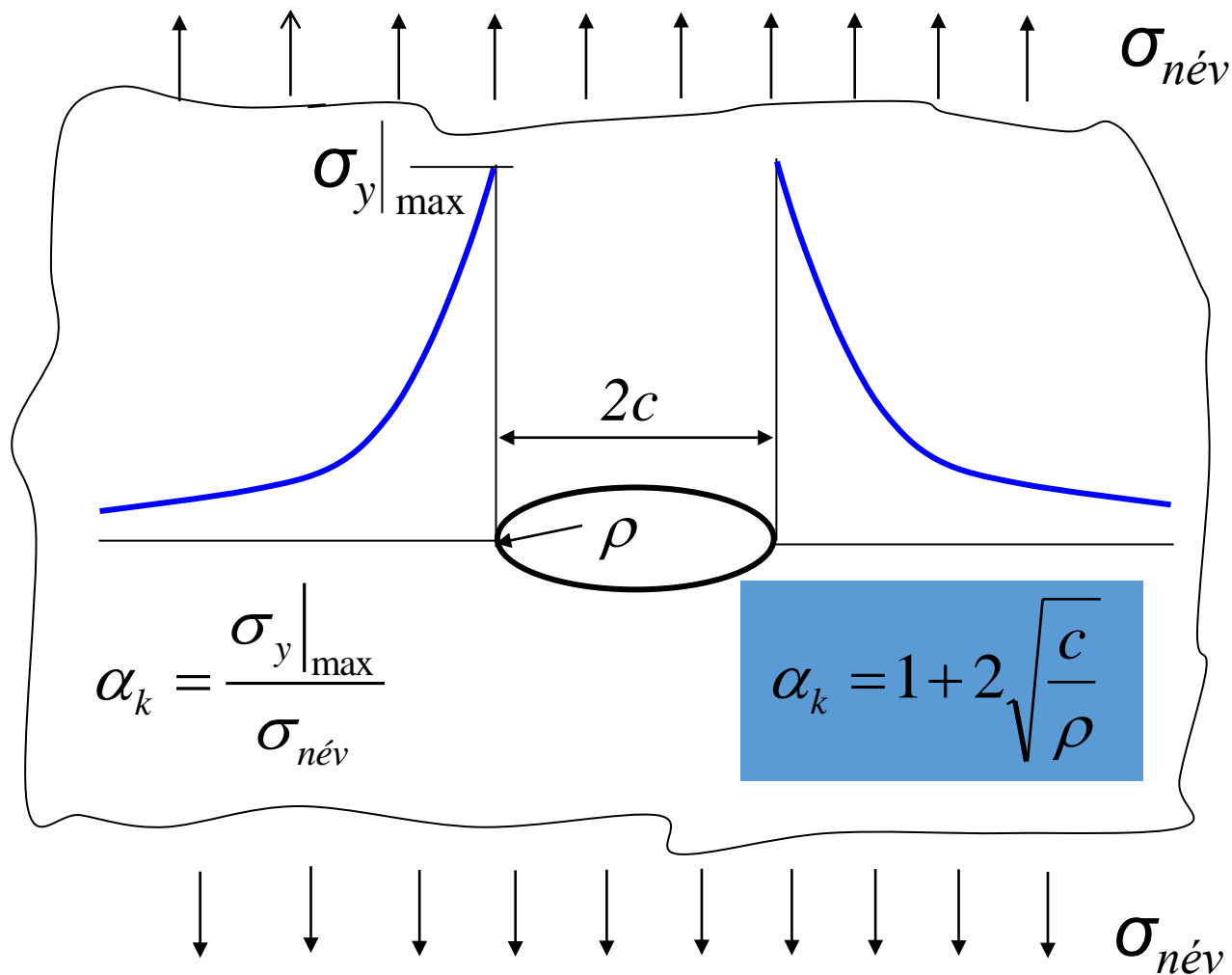
$\alpha_k (K_t)$ – feszültségkoncentrációs tényező

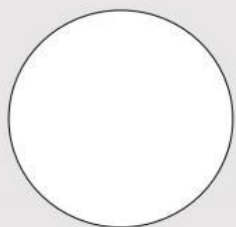
$$\alpha_k = \frac{\sigma_{max}}{\sigma_n}$$

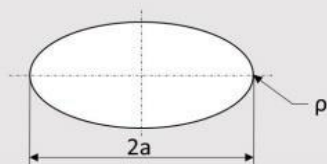

$$a/\rho=1$$

$$\alpha_K=3$$

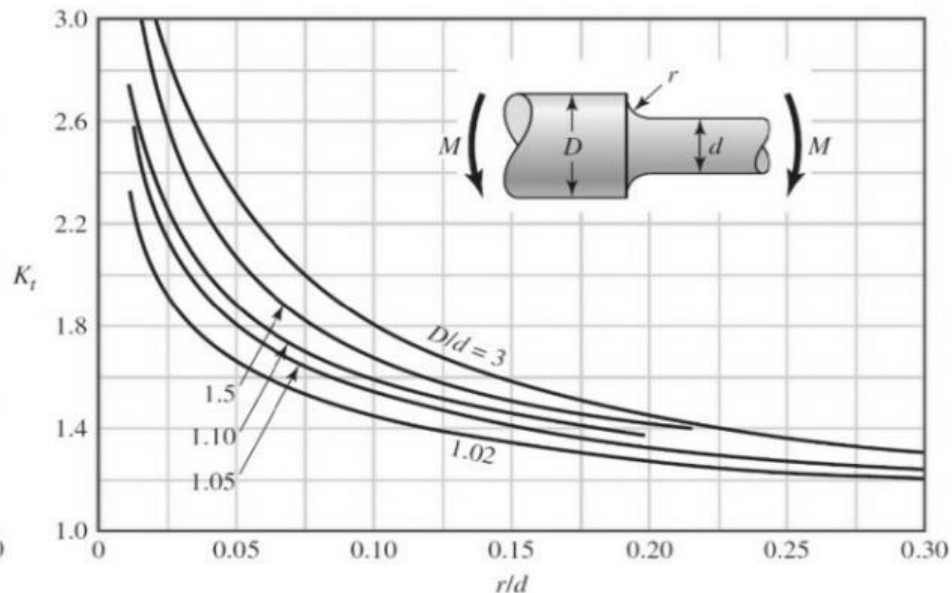
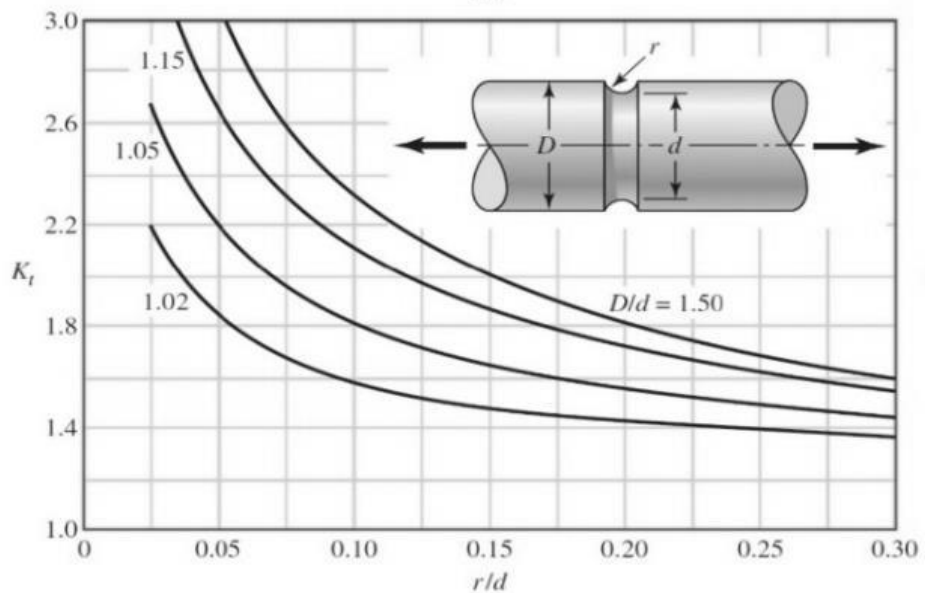
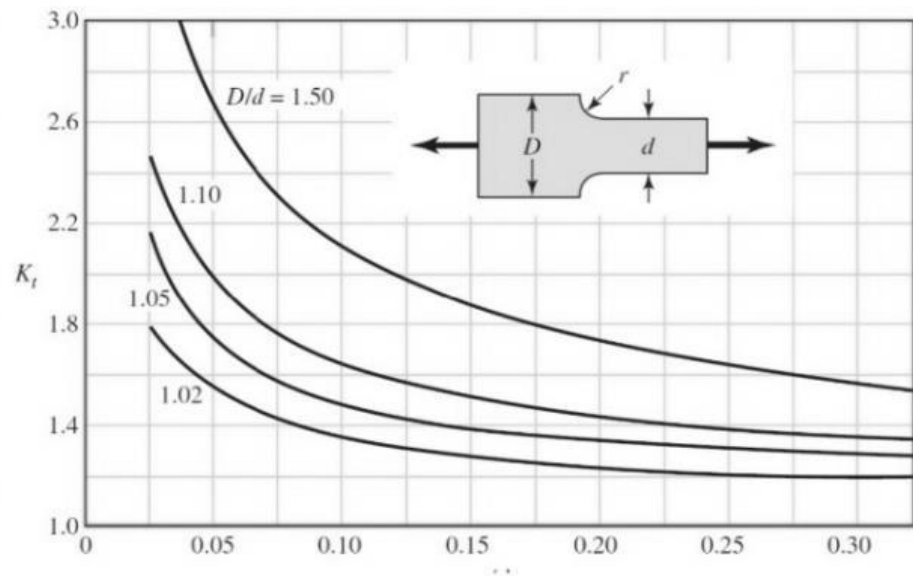
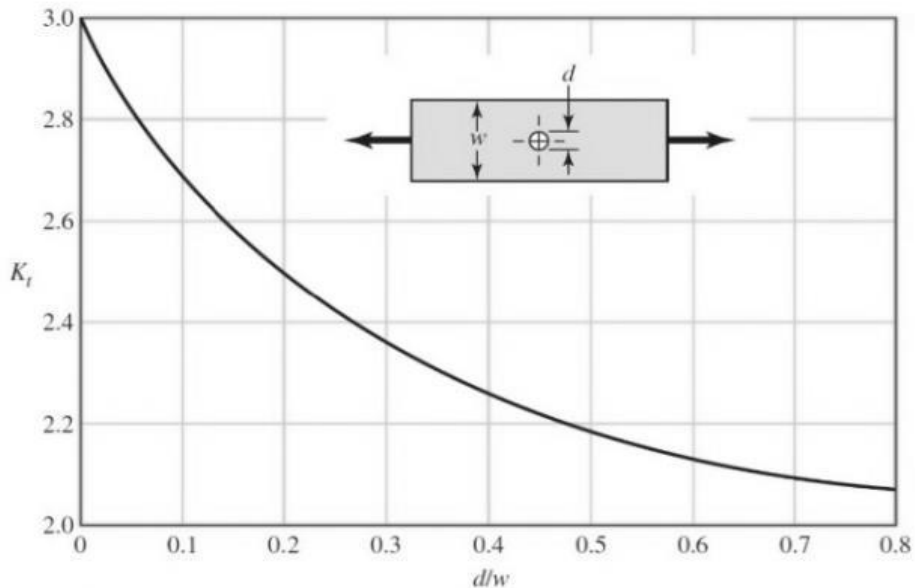
$$a/\rho=4$$

$$\alpha_K=5$$

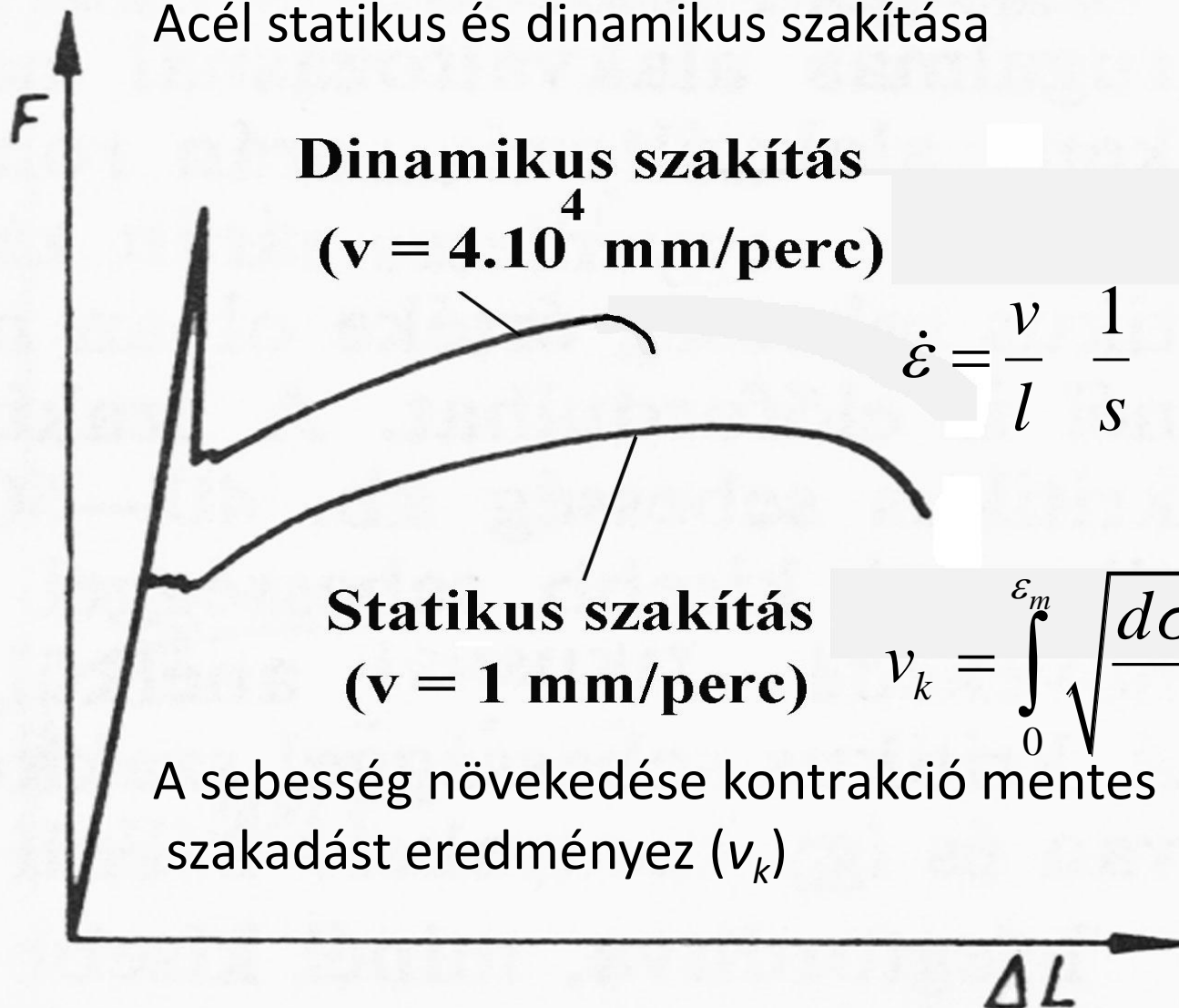

$$a/\rho=16$$

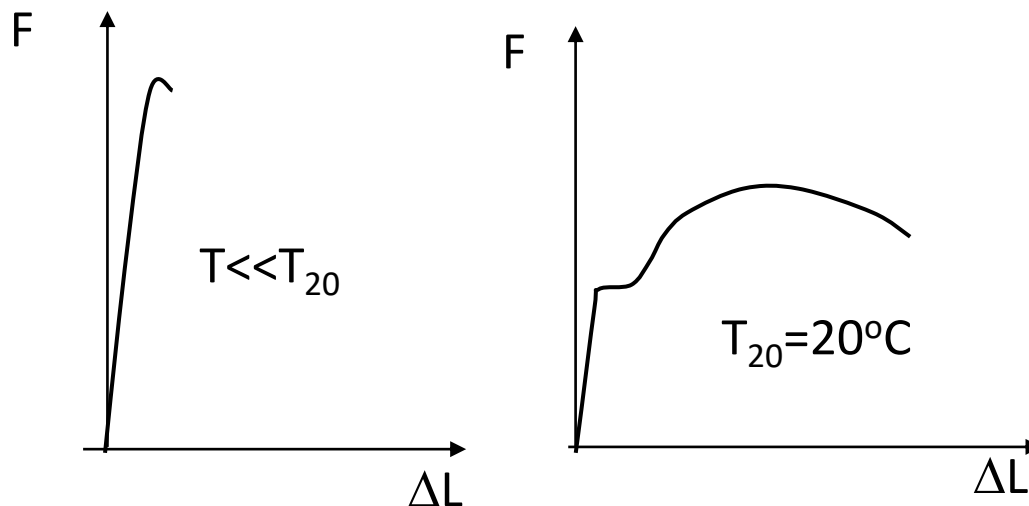
$$\alpha_K=9$$

Acél statikus és dinamikus szakítása

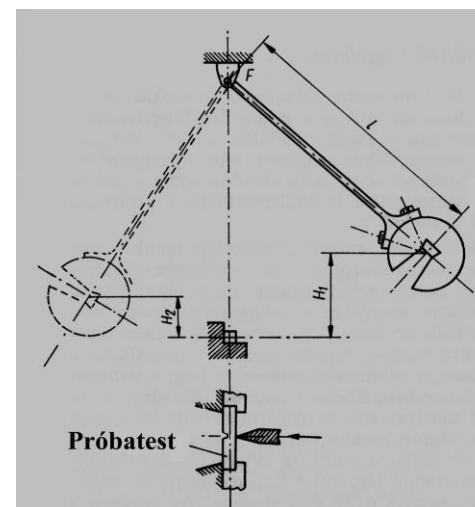
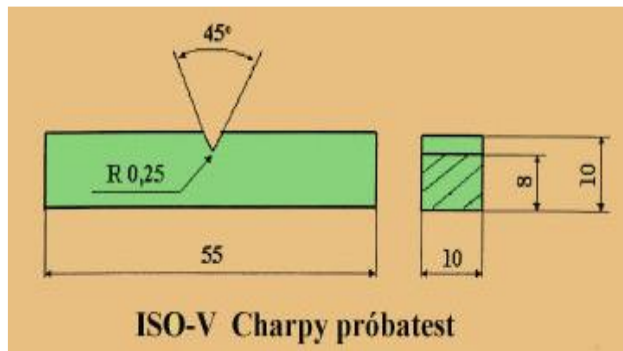

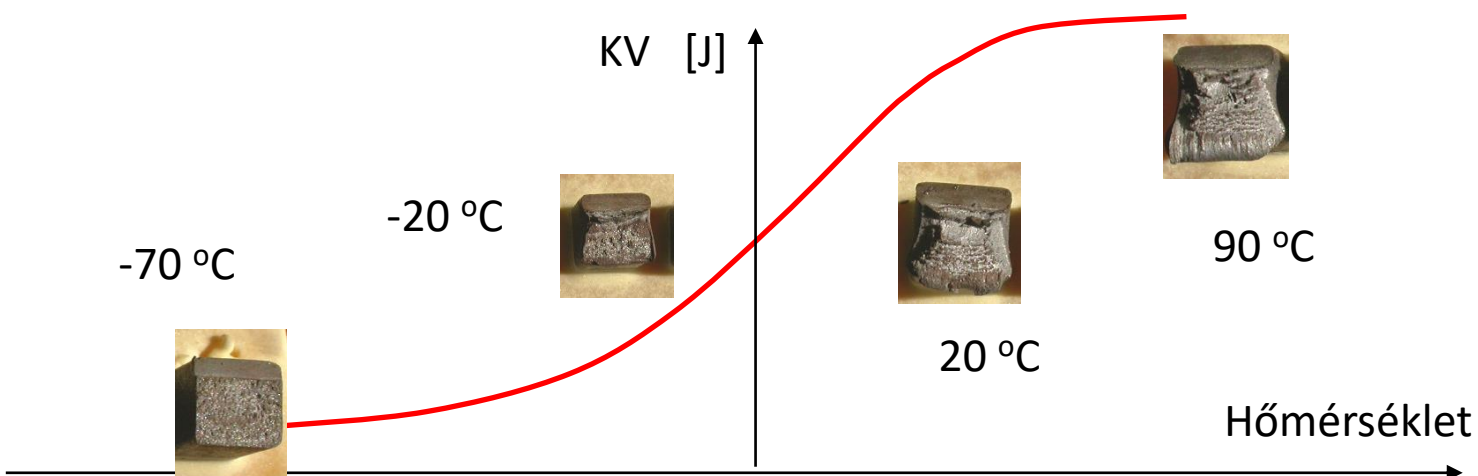

A hőmérséklet növekedésével az anyag alakváltozó képessége növekszik, a szilárdsági mérőszámok csökkennek.

A hőmérséklet csökkenésével az alakváltozó képesség csökken és egy adott hőmérsékleten teljesen kimerül. Ekkor a fajlagos törési munka zérus lesz. Ezzel párhuzamosan a szilárdsági mérőszámok nőnek.

Charpy-féle ütővizsgálat

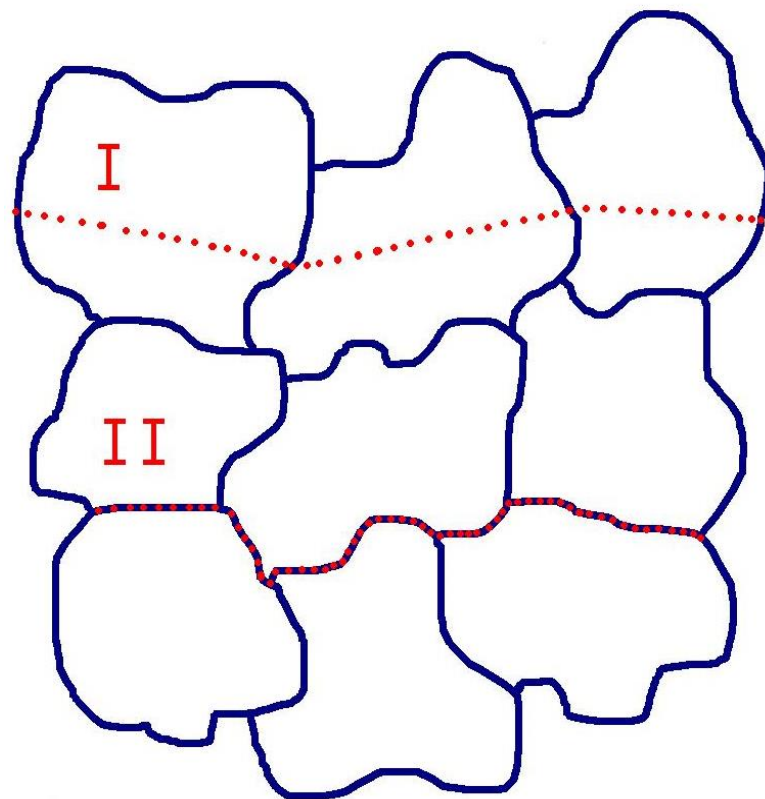

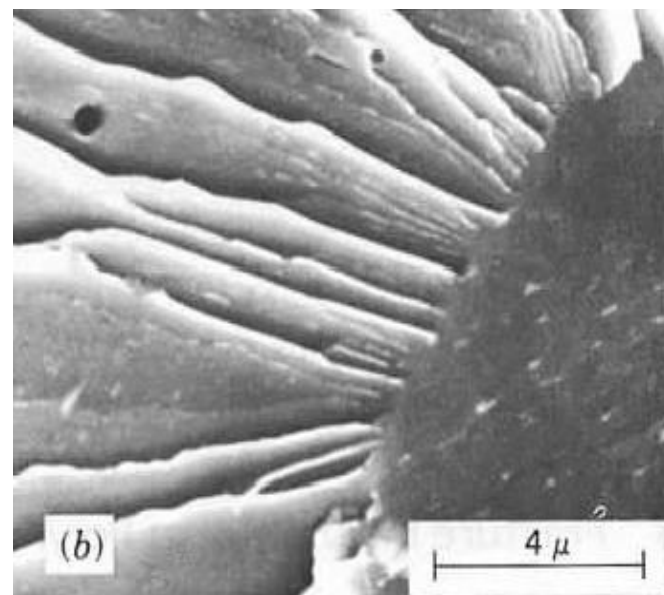
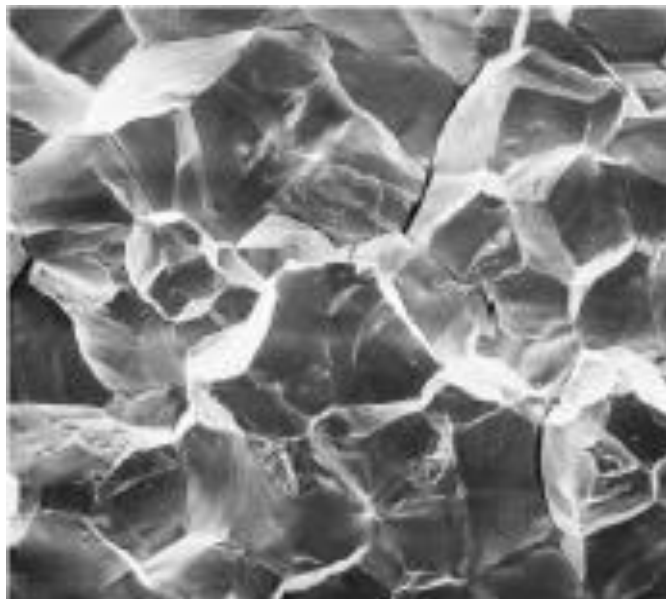
Ridegtörés: a törési energia új felületek képződésére fordítódik, a törés pedig:

- I. Transzkrisztallin, vagy
- II. Interkrisztallin lehet.

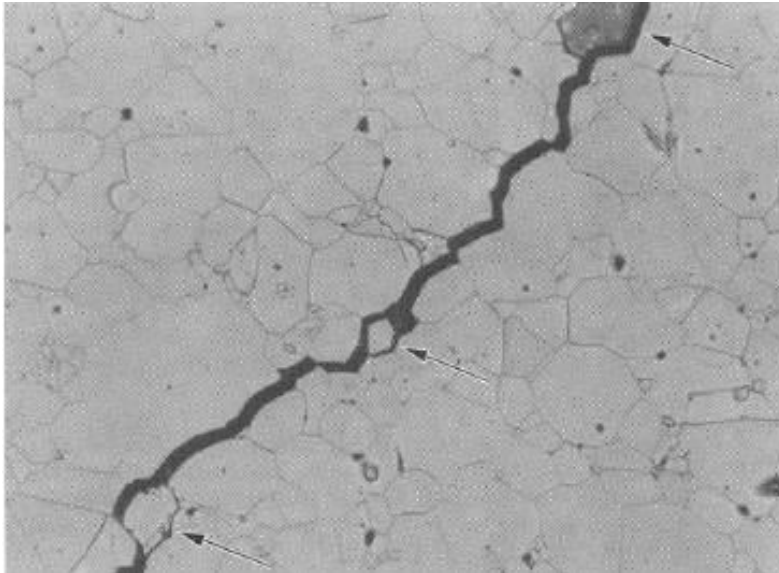
Szívós törés: a törési energia képlékeny alakváltozásra és új felületek képződésére fordítódik.

Üregek keletkezése, növekedése és összenövése a jellemző.

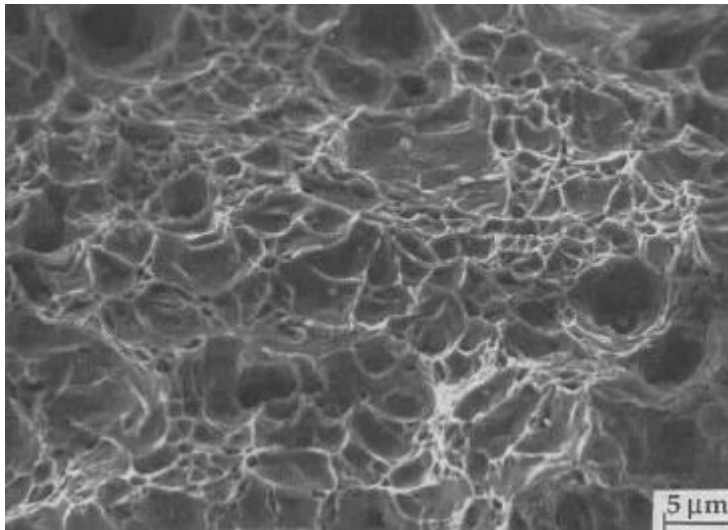

A repedés a szemcséken keresztül,
meghatározott kristálysíkokon terjed.

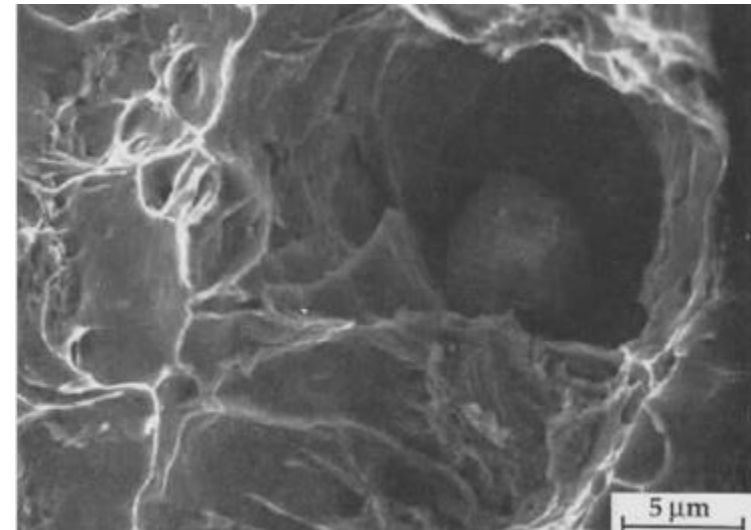

A törés a szemcsék között, a szemcsehatárokon történik.

A töretfelület gödrös, tompa fényű. A törést a csúsztatófeszültségek hatására bekövetkező elnyíródás okozza.

Üregek összenövése

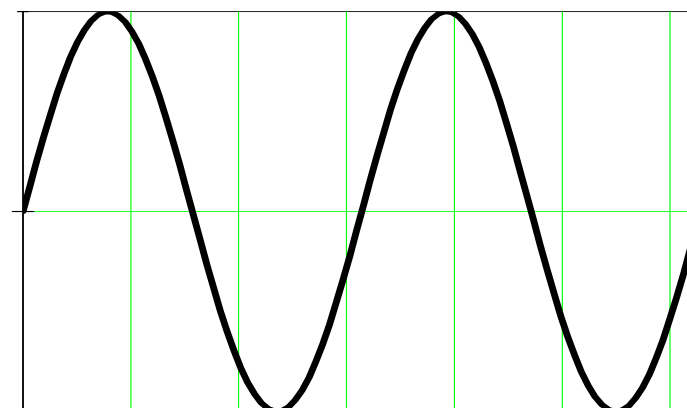
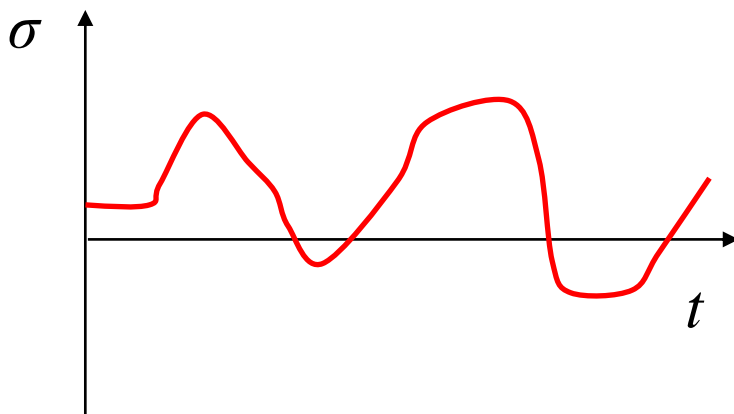
Üregek képződése
második fázis körül

Fáradási jelenség, ötvözetek fáradás okozta törökremenetele

- Az ismétlődő terhelés jellemzőit;
- A Wöhler-görbét és használatát;
- A fáradás mechanizmusát;
- A fáradást befolyásoló tényezőket;
- A fáradás statisztikus jellegét és kiértékelését.

A kifáradás jelenségét A. Wöhler ismerte fel az 1800-as évek végén. Biztonságra méretezett vasúti tengelyek hosszabb üzemidő után az ismétlődő igénybevételek hatására eltörtek, annak ellenére hogy a terhelő feszültség **jóval a folyáshatár alatt** volt. Ez a jelenség hívta fel a figyelmet a kifáradásra.

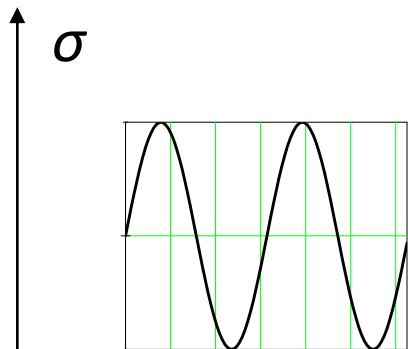
Szinuszos feszültségváltozás

$$\sigma_{\max} = \sigma_m + \sigma_a, \quad \sigma_{\min} = \sigma_m - \sigma_a$$

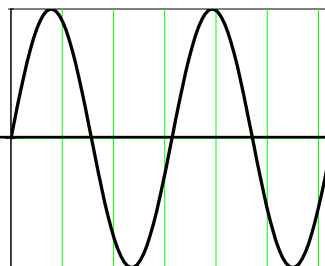
$$\sigma_m = \frac{\sigma_{\max} + \sigma_{\min}}{2}, \quad \sigma_a = \frac{\sigma_{\max} - \sigma_{\min}}{2}$$

$$\sigma(t) = \sigma_m + \sigma_a f(t)$$

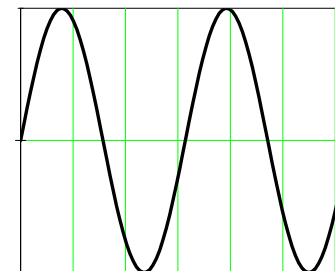
$$R = \frac{\sigma_{\min}}{\sigma_{\max}}$$

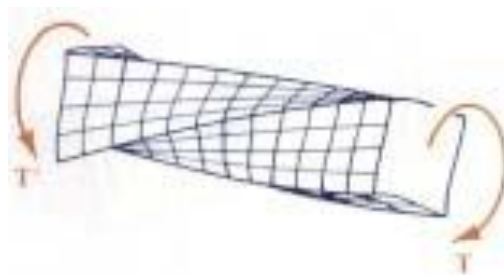
Lüktető (pozitív)

Lengő (nullkezdésű)

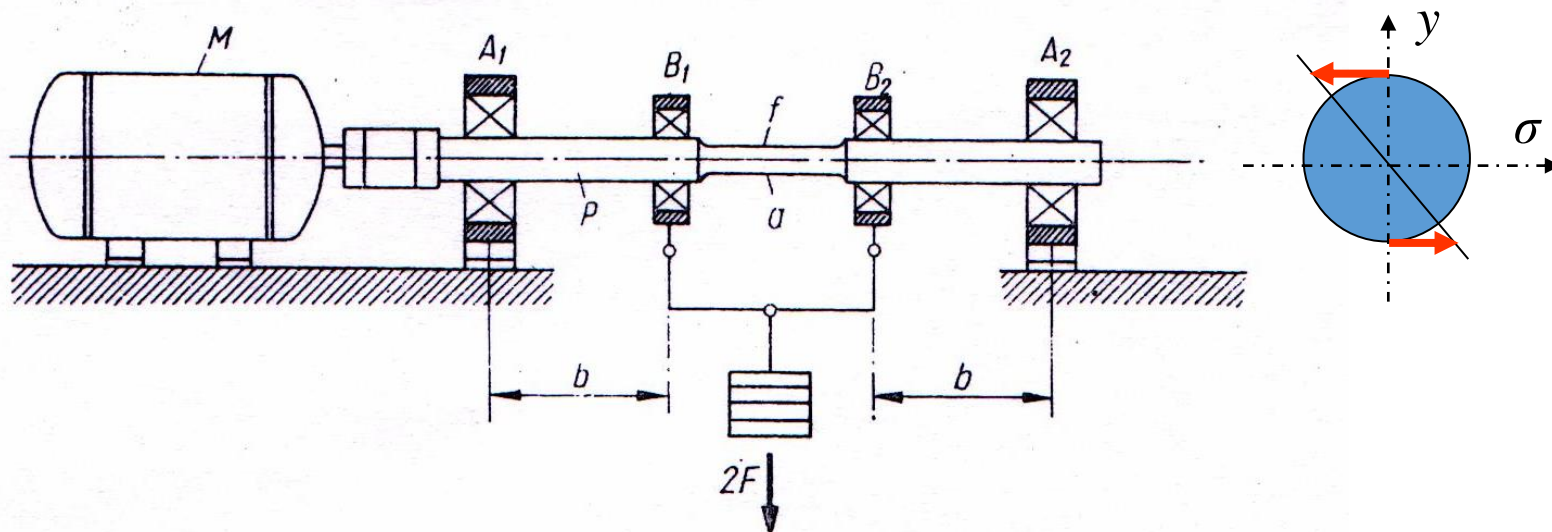
Lüktető (negatív)

Húzás-nyomás

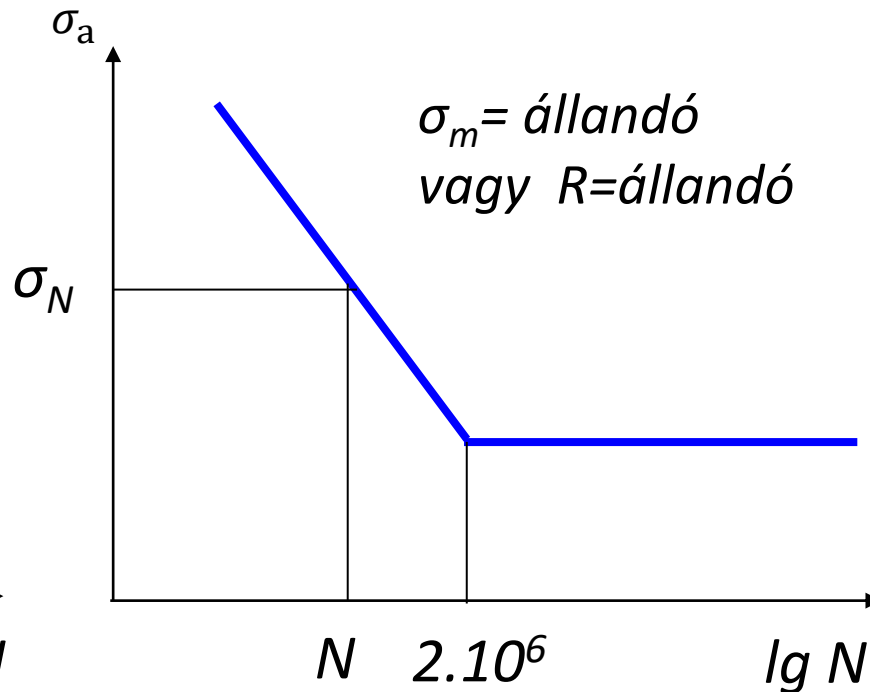
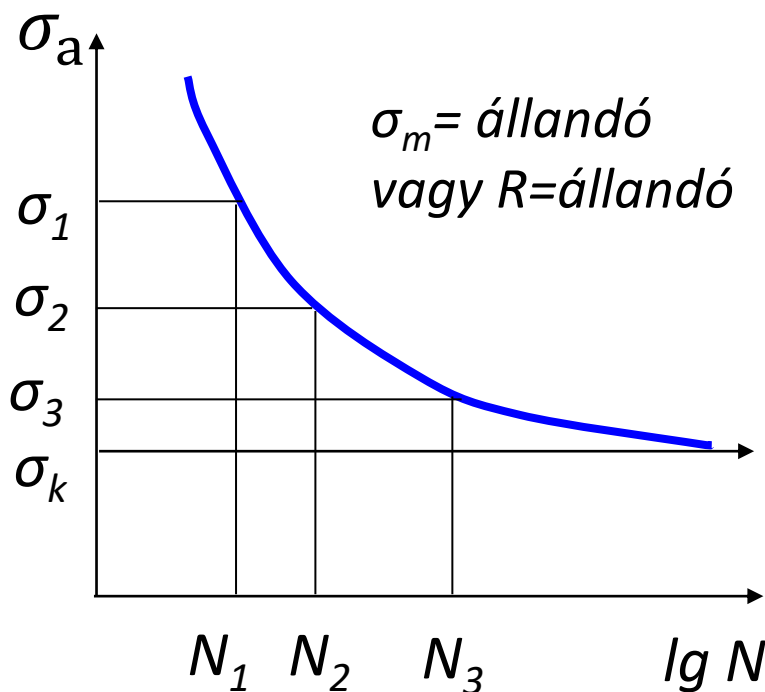
Váltakozó csavarás

Váltakozó hajlítás

$$M = bF$$

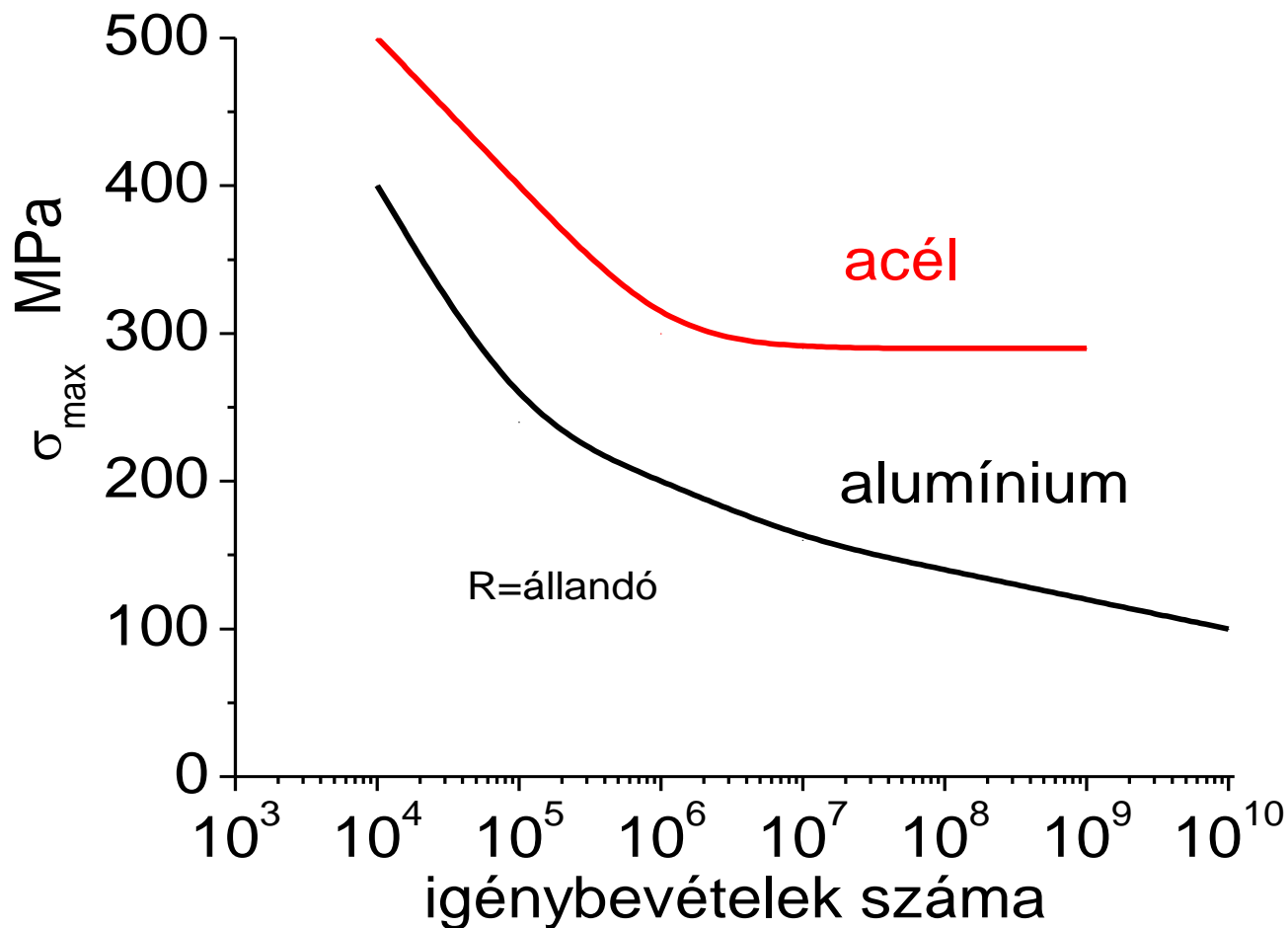
$$\sigma = \frac{M}{I} y, \quad I = \frac{d^4 \pi}{64}, \quad \sigma_{\max} = \frac{M d}{I 2}, \quad \sigma(t) = \sigma_{\max} \sin 2\pi N$$

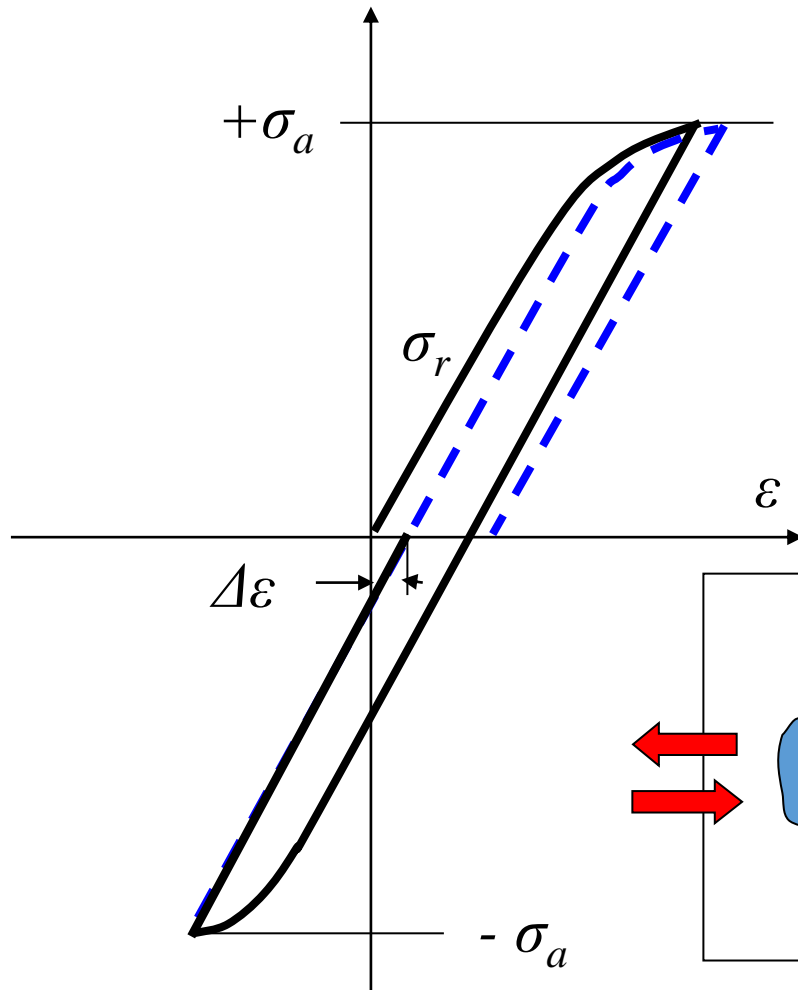

Kifáradási határ: az a maximális feszültség, amely végtelen sok ismétlődő igénybevétel esetén sem okoz törést.

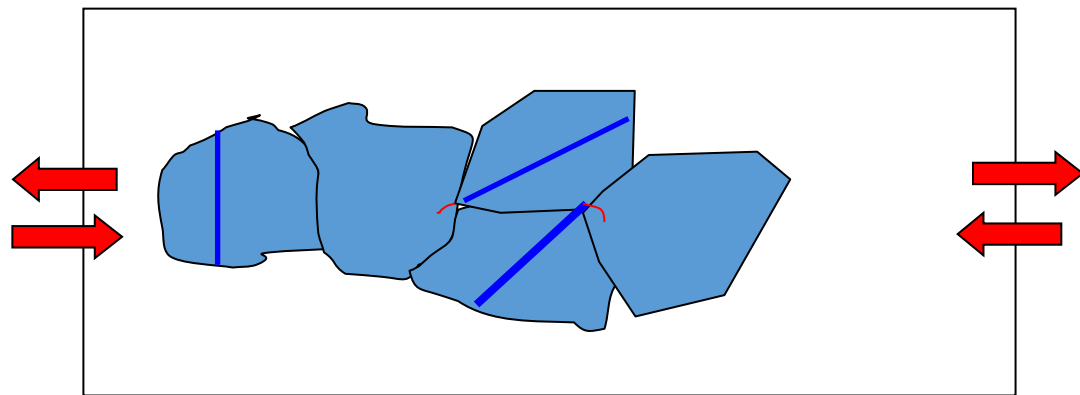
Tartamszilárdság: az a maximális feszültség, amely megadott ismétlődő igénybevételi számig nem okoz törést.

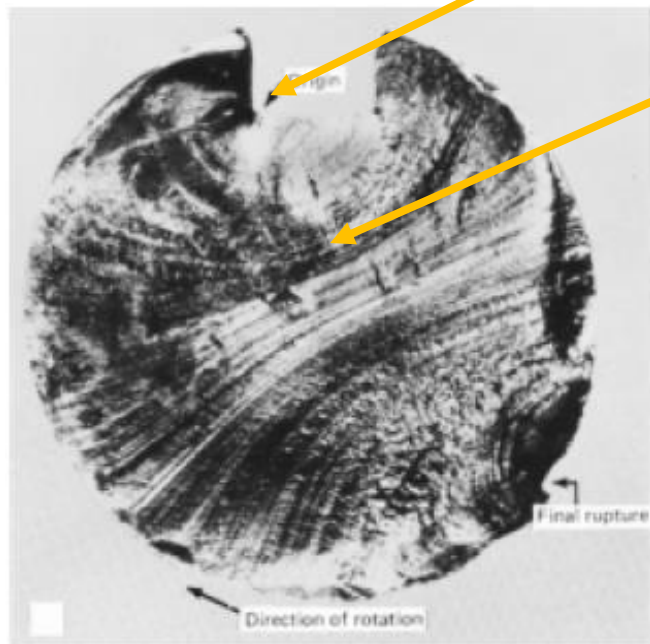

Minden fáradási ciklus egy bizonyos mértékű képlékeny alakváltozási munkát fogyaszt. Minden ciklusban a próbatest keményedése (lágylása) történik.

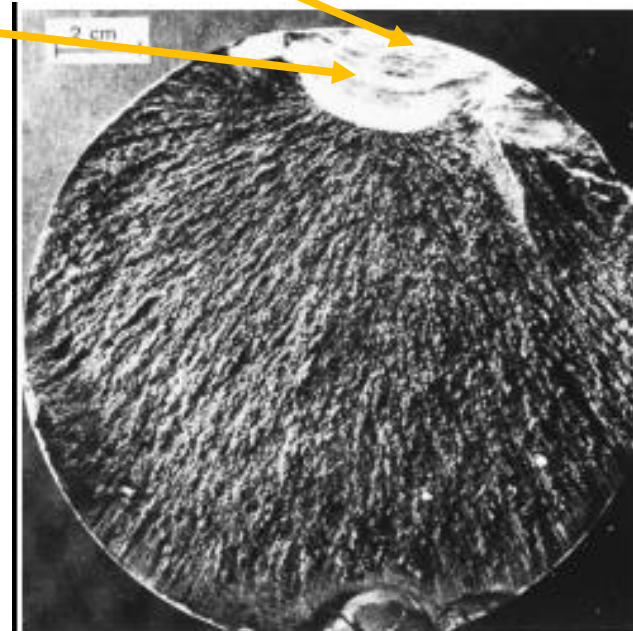

1. Repedések keletkezése; 2. Nem terjedő repedések szakasza;
3. Repedés terjedés szakasza;

Repedés keletkezés

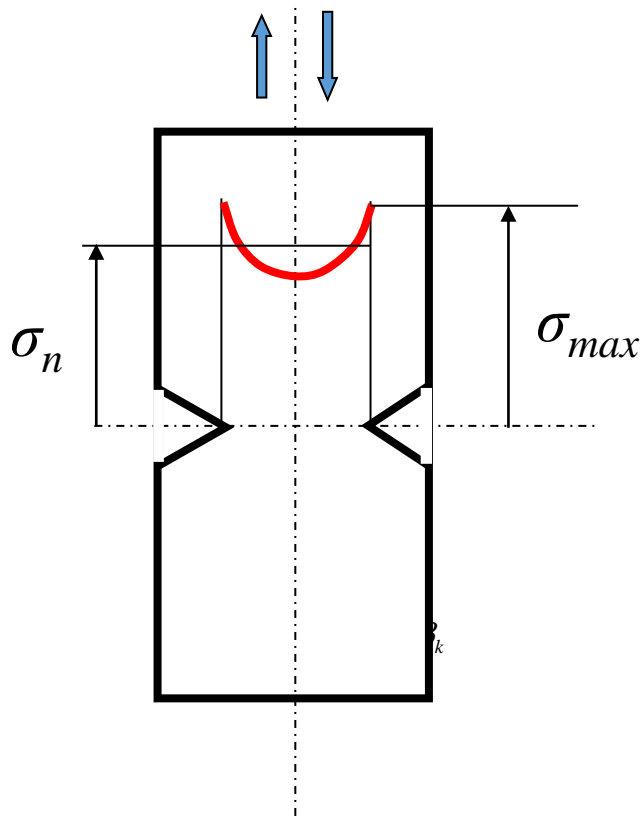

Lassú terjedés
(kagylós felület)

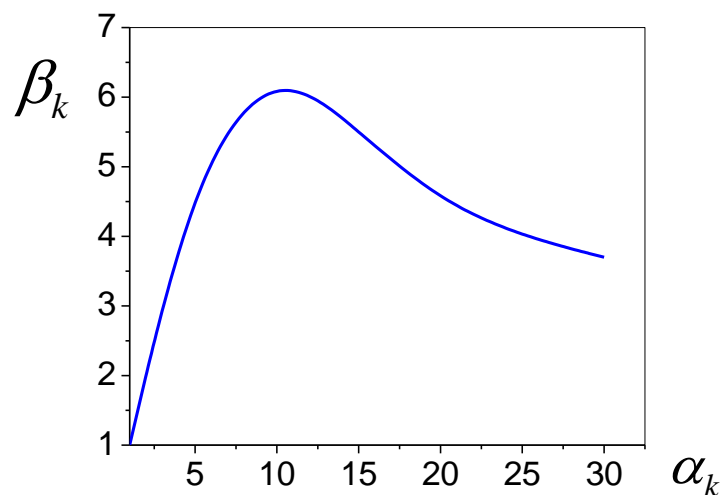
Ridegtörés

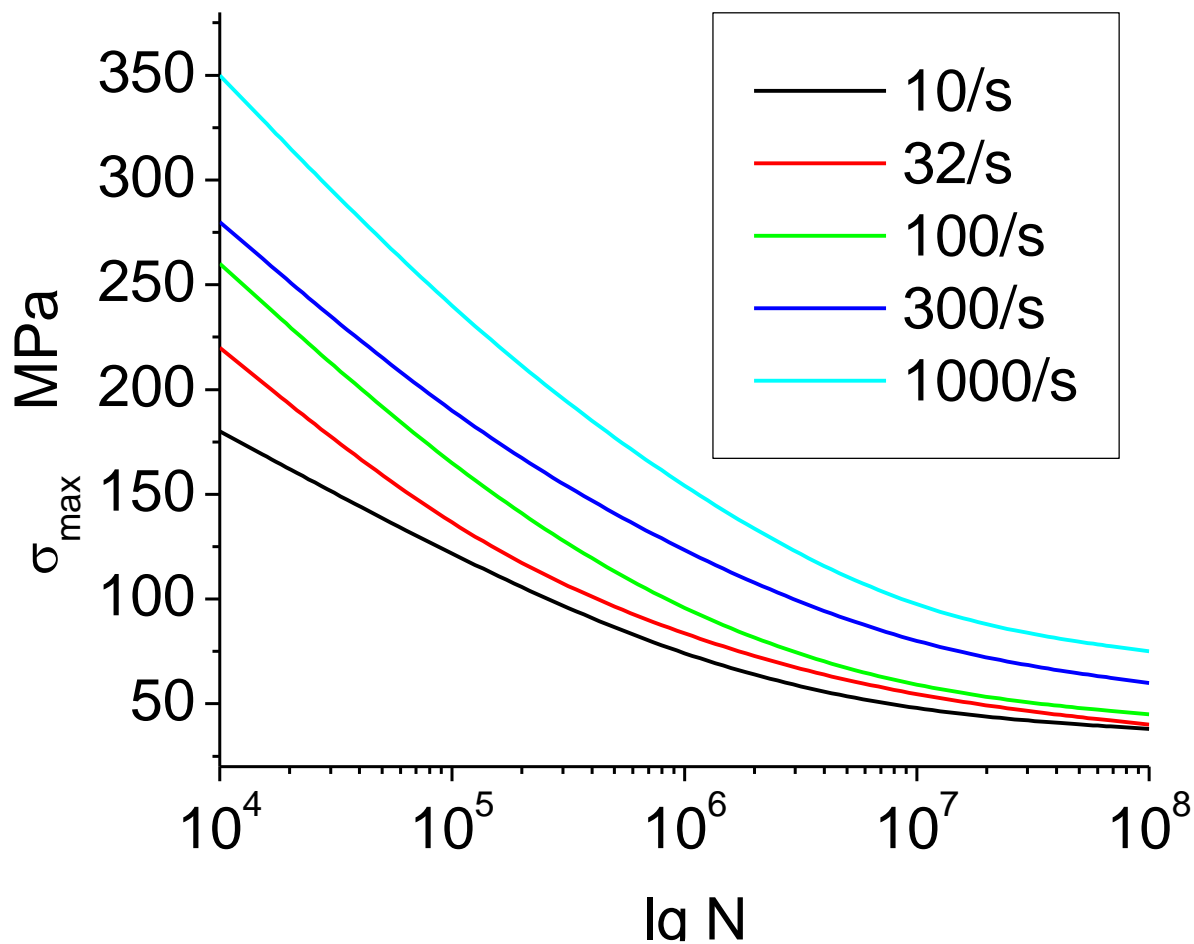
- A feszültségi állapot jellege, feszültséggyűjtő helyek.
- A feszültség időbeli lefolyása.
- Az igénybevétel frekvenciája.
- A próbatest mérete.
- Az a közeg, amelyben a fáradás lefolyik.

$$\sigma_n = \frac{F}{A}, \quad \sigma_{\max} = \alpha_k \sigma_n$$

$$\sigma_k = \beta_k \sigma_{k\alpha}$$

A ciklikus terhelés szintje kisebb mint a folyáshatár :
nagyciklusú fáradás ($N \sim 10^6 - 10^8$)

A ciklikus terhelés szintje nagyobb mint a folyáshatár :
kisciklusú fáradás ($N \sim 10^3 - 10^4$)

